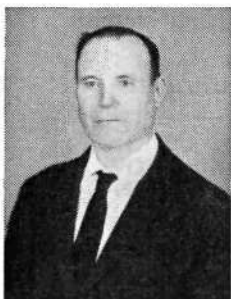

skozi prebujenje škržatov
na stara obzidja
za katerimi so prastari ribiči
branili svoj kos kamna — —

POHLEVNI čolni so zarezali bele loke k obali
v razprtih ribjih gobcih krepni belina — —

Anketa Sodobnosti XIII

PROBLEMI SLOVENSKE GLASBE — Drugi del

LUCIJAN CHIABAI, Dolina pri Hloclu

Pred prvo svetovno vojno sem začel peti v cerkvenem zboru na Lesah, ki ga je vodil rajni brat Valentin. Po vojni je vodil ta zbor odlični glasbenik oče Emilio Causero iz Prešnjega. Po letu 1925 sem pričel voditi ta zbor sam in sem ga vodil do leta 1969: tedaj sem svoj zbor zadnjič vodil pri slovesnostih za stoletnico ljubljanskega tabora v Vižmarjih. Zbor, v katerem še pojem, vodi zdaj oče Rino

Marchig. V vseh teh letih nam je bila potrebna predvsem slovenska pesem, domača in umetna. Teh pesmi si ne bi mogli misliti brez slovenskih skladateljev. Zato mislim, da so danes — kakor prej v težkih časih, ko teh pesmi nismo smeli peti (pa smo jih!) — slovenskemu narodu neobhodno potrebni skladatelji.

Resnemu skladatelju ni do dobička, pač pa do dobrega ustvarjanja. V človeški družbi obstajajo ali bi morale obstajati takšne moralne in etične vrednote, ki presegajo vse dobitniške račune. To velja tudi v glasbi. Veliki umetniki, glasbeni ustvarjalci, so še vedno iskani, spoštovani, so nam še in nam bodo vedno potrebni. Čigave pesmi pa bi pel naš zbor, ki v zadnjih časih poje tudi pesmi novih slovenskih in domačih beneških skladateljev?

SAŠA CVAHTE, Ljubljana

V združbi ljudi so številni posamezniki, ki izpričujejo svoje življenje skladno z izjemno visoko stopnjo različnosti talentov, kot darilo prebogatih človekove preteklosti. Kako bo posameznik talente uporabil in z njimi ravnal, je odvisno od mnogih okoliščin. Skorajda vselej pa bo muzikant — muzikant, slikar — slikar, zdravnik — zdravnik, voditelj — voditelj.

Ne bi si znal predstavljati človeške združbe, ki je na svoji poti prerasla v narod in družbo narodov, kjer taki posamezniki ne bi obstajali in bi v vsakokratnem časovnem obdobju ne izpričevali svojega izročila, svojega spoznanja in vse svoje človeške zagate.

Skladatelj torej obstaja kot del človeške celote, torej kot del človeka, recimo kot človekovo uho. Na vprašanje, čemu rabi človeku uho, je možen tudi izredno preprost odgovor: zato, da sliši to, česar ni. Skladatelj je torej posebno človekovo uho, in dokler bo kaj podobnega kot ta organ pri vrsti človek še obstajalo, bo tudi skladatelj.

Posameznikova usoda (skladatelja pojmem kot posameznika s posebnim talentom) je povezana z načinom življenja človeške združbe. So ljudje, ki hodijo spredaj in utirajo pota. V novejšem času jih poimenujemo s pionirji. Delež le-teh je, da utirajo pota novemu; drugih zopet, da vzdržujejo ta pota, preverjajo njih kakovost, jih učvrstijo in spremene v človekovo lastnino; tretjih pa, da človeka popeljejo na novo pridobljena področja.

Bržčas se za sedaj temu vrstnemu redu ni moč ogniti. Za nekatere je pač veliki pesnik Slovencev France zapel:

»Stanu se svojega spomni, trpi brez miru!«

PAVLE KALAN, Ljubljana

Glasbena umetnost spada med tista področja, katerih koristnost ni neposredno dojetna, vendar tudi »sredi slovenske izrazito pridobitniške družbe« ne morejo biti ljudje brez prepričanja, da kakor druge umetnosti tudi glasba izpričuje kulturno raven naroda.

Do ustanovitve ljubljanskega konservatorija (1919) smo Slovenci imeli le malo temeljito izšolanih glasbenikov; razumljivo je torej, da je bil razvoj glasbe pri nas razmeroma počasen. Iz prejšnjih časov imamo prav malo reprezentativnih obsežnejših skladb. V preteklih desetletjih pa smo dobili lepo število na konservatoriju oziroma na glasbeni akademiji in drugje izobraženih skladateljev, med njimi vrsto ustvarjalcev resne glasbe. Žetev njihovih prizadevanj je kar obilna.

Pri koncertih opažam, da nekatera dela naših živečih skladateljev občinstvo toplo sprejema, druga — zlasti skladbe tako imenovane »avantgardne« smeri — pa precej dvomljivo. Ob poslušanju nekih sodobnih kompozicij ima človek vtis, da so preračunane na posebna zvočna presenečenja, ne pa, da »iz srca svoje so kali pognale«. Privrženci novodobne glasbe pravijo, da jim takšne skladbe »nekaj povedo in dajo«, a drugi poslušalci jih odklanjajo. Kot poklicnemu knjižničarju mi je prišlo v roke nekaj publikacij (ne z glasbenega področja), ki jim ne morem prisojati resnosti, ampak menim, da so bile izdane kot šala ali celó kot potegavščina. Kaj podobnega se lahko zgodi tudi v »avantgardni« glasbi. Na splošno pa moramo našim skladateljem priznati resno hotenje in trud. Vsako resno delo pa je vredno spoštovanja in upoštevanja.

Slovenska vokalna glasba je dokaj bogata, v instrumentalni glasbi pa bi nedvomno potrebovali več del za orkester in za manjše ansamble, ki bi

sestavljala zakladnico za pogostejše izvajanje v javnosti. Želim, da bi čimveč del, ki so plod resnega prizadevanja tega ali onega našega skladatelja, ne prišlo samo nekajkrat na koncertni oder ali celó obtičalo pri enkratnem izvajanju, nato pa šlo v arhiv, marveč da bi ostalo živo dolgo dobo ter nudilo plemenite užitke tudi prihodnjim rodovom. Svoje skladatelje torej potrebujemo.

MAGDALENA KOVAČIČ, Tržišče na Dolenjskem

Svoje skladatelje potrebujemo. Mnogo naj bi jih bilo, vrednih posredovalcev lepote! Čimbolj je družba pridobitniška, tembolj bi jo morali razkrinkavati v njenem duhovnem uboštvu; dokazovati ji iz dneva v dan, da duhovne vrednote človeka zares bogate, ga dvigajo iz zaostalosti, napuha, prenapestosti, materializma in sebičnosti ter mu pomagajo pošteno živeti in odpuščati ter ljubiti in razumeti sočloveka. Preprosto, da bi pomagali družbo, kakršna je, ozdraviti.

Če bi ne imeli svojih skladateljev, bi bili prikrajšani za eno duhovno dobrotno: našo slovensko glasbo, ki je del svetovne glasbe. Govorimo že o stoletjih slovenske glasbe, ko so si nekateri pridobili sloves evropske razsežnosti. Kaj niso čudovite umetnine našega J. Gallusa-Petelina? Vse bolj pogosto segajo najboljši naši zbori po njegovih madrigalih in motetih. Ali je Serenada, prva slovenska skladba za godalni orkester Benjamina Ipavca manj vredna kot kakšna tuja skladba te vrste?

Svoje skladatelje moramo ceniti. Ali ni neprecenljiva škoda, da nam je prerano umrl skladatelj opere »Ekvinokcij« in Simfonije z značilnimi stavki »Ilova gora«, »Padlim«, »Bela krajina« in »Proti morju« — naš dolenjski rojak Marjan Kozina; da se je ponesrečil Blaž Arnič, ki nam je zapustil znano simfonijo »Vojna in mir«; da je prenehalo biti srce Demetrija Žebreta, skladatelja in dirigenta; da je tako žalostna usoda iztrgala iz vrst slovenskih glasbenih delavcev Marija Kogoja (z opero »Črne maske«)? Koliko lepega bi še ustvarili, ko bi še živeli med nami.

Čim starejša je glasba, tem lepša je, se nam zdi. Zato nas včasih nova muzika ne pritegne tako, kot bi radi. A ne smemo se ji odmikati, pač pa morda prva s potrpljenjem prisluhniti in jo počasi spoznavati. Nekaj dobrega bomo vselej našli v njej. Zato moramo tudi naše moderne skladatelje resne glasbe upoštevati in spoštovati. Današnji skladatelji nadaljujejo zvišeno nalogo svojih predhodnikov. Poklicani bi morali spodbujati mlade ljudi, ki čutijo v sebi skladateljski poklic, naj ustvarjajo. Kako hvaležni jim bodo zanamci, ki bodo nekoč hoteli spoznavati utrip našega časa.

Obilno je delovno področje v glasbi: koncert, opera, balet itd. Obenem z njo dajejo poslušalcu, da spozna še arhitekturo, folkloro itd. Dajmo naši mladini spoznati resno glasbo in vzljubila jo bo. Sicer nimamo pravice, da ji jemljemo zabavo v glasbi, ki je predvsem lažje zvrsti (da sploh ne omenjam plehkkih popevk, s katerimi je prenasičen »glasbeni« trg); imamo pa dolžnost, da jo navažamo k resni, zdravi, lepi, odrešujoči glasbi. To bi

morali storiti dovolj zgodaj in čimbolj množično. Že v osnovni šoli bi morali navajati otroke k resni glasbi, da ne bi kasneje krenili po široki cesti popevk in ničvredne »glasbe«.

Zanimivo bi bilo vedeti, koliko Slovencev sploh pozna slovenske skladatelje resne glasbe in njihova dela, npr. vsaj naprej od Viktorja Parme, prvega slovenskega opernega skladatelja; Rista Savina, operista-patriota (»Gospodsvetski sen«, »Lepa Vida«, »Matija Gubec«) prek novoromantikov vokalne in instrumentalne glasbe Gojmira Kreka, Antona Lajovica, Emila Adamiča itd.; avantgardista mlajše generacije Slavka Osterca, dalje Lucijana Marije Škerjanca (s kantato »Sonetni venec«); Matijo Bravničarja, skladatelja ekspresionistične opere »Hlapec Jernej in njegova pravica«; Danila Švaro (z opero »Slovo od mladosti«) in avtorja orkestralnih del — do Karla Pahorja, ki je poznan s svojimi partizanskimi samospevi in zbori; Primoža Ramovša, Janeza Matičiča, Alojza Srebotnjaka itd. do skladateljev skupine Pro musica viva Iva Petriča, Milana Stibilja, Darijana Božiča, Jakoba Ježa, ki zdaj rišejo podobo slovenske glasbe pri nas in v svetu. Verjetno so širši javnosti bolj poznani izvajalci, dirigenti, protagonisti oper itd., ker se z njimi neposredno srečujemo na koncertnih odrih, v operni hiši, na televiziji. Vsi ti pa ne bi prišli v poštev brez skladateljev. Precej pa je odvisno od dobrih pedagogov, profesorjev in vodnikov, katerih ena naloga je tudi, da odkrijejo talente.

Naši skladatelji, kot v splošnem umetniki, so glasniki lepote, junaštva, trpljenja in zmag preteklosti, opazovalci sedanjega časa in pobudniki prihodnjega, novega.

Skladatelje potrebujemo, da nam vedno znova povedo kaj velikega, da ohranjajo v notah to, kar je sedaj aktualnega: naš vsakdanjik in nedeljo. Nekateri zemljani hodijo z zaprtimi očmi mimo lepote naše domovine, skladatelji šele opozore nanje. Ti lahko s skladbami pričarajo žuborenje potoka, ki je daleč stran; pojejo o pomladi, tudi če je še ni; o beli zimi skladajo, ko je najbolj vroče; in ko je nebo zastrto, nam prikličejo sonce. Zbujajo nas iz otopenosti, malodušja in ozkosrčnosti. Kako bi ponesli naši zbori v svet slovenske pesmi, ko ne bi imeli svojih skladateljev? Naše operne hiše ne bi izvajale nobene slovenske opere, ko bi jih ne zložili naši skladatelji; na koncertnih odrih ne bi slišali slovenskih del. Koliko literarnih stvaritev in pesmi bi bilo samo napisanih; ležale bi pozabljene v knjigah na naših policah ali v založbah. Ker skladatelji poskrbijo za uglasbitev, jih spozna večji krog. Ali nam ne vzdrti srce vselej znova ob dveh samospelih »Samo en cvet« in »Bosa pojdiva dekle obsorej«? Naše misli pohite takoj na grobove talcev in k vsem tistim, ki so trpeli v drugi svetovni vojni. Brez posredovanja priljubljenega Rada Simonitija — ne!

Da, mnogo dobrih svojih skladateljev bi morali imeti, da bi se slovenski narod proslavil v svetu. Skladatelji pripomorejo dalje k miru in zblizanju narodov, k medsebojnemu spoznavanju in sporazumevanju. Budijo narodno zavest, spodbujajo v vojnem času in dajejo uteho v hudih dneh; ustvarjajo primerno razpoloženje, ko se znajo prilagoditi hotenju delavskih množic.

»Glasba ne pozna meja« — pravijo. Kot prostranega zvezdnatega neba ne moremo objeti z enim samim pogledom, tako glasbe ne moremo dojeti naenkrat. Vse od detinstva, ko me je učila peti mati, prek šolskih pesmi v osnovni in meščanski šoli ter zborovskega petja na DTŠ, s sodelovanjem v ženskem in mešanem zboru pri KUD, ko sem službovala po drugi sve-

tovni vojni, z abonmajem v Operi, z reševanjem glasbenih križank in predvsem s poslušanjem vse resne glasbe na RTV sem si počasi sama izoblikovala okus in nihče več mi nikdar ne more vsiliti drugačnega. Moje police so se napolnile z odrezki iz kulturnih obzornikov v dnevnikih; moje beležnice, koledarčki, papirji in papirčki so polni stenografskih zapisov o glasbi, skladateljih, dirigentih, izvajalcih ipd. Srečna sem, da sem jo spoznala. Glasba je moja velika prijateljica, ki mi marsikaj nadomešča.

FRANC KRIŽNAR, Škofja Loka

Slovenska, jugoslovanska in sploh vsa svetovna družba potrebuje skladatelje svoje muzike, ravno tako potrebujejo tudi ti komponisti svojo družbo. To sta dve antitezi, ki sta ena od druge pogojeni in odvisni!

In zakaj sploh lahko nastane problem, ko človek sprašuje sam sebe o »biti ali ne biti«? Kaj se je z glasbo samo v njenem tisočletnem razvoju zgodilo? Kaj je družba naredila za razvoj glasbene umetnosti kot ene najeminentnejših zvrsti? In na koncu še vsa zgornja vprašanja aplicirati na potrošniško družbo.

Že pojav, da sprašuje človek sam sebe ali svojo okolico o svojem jazu, je slej ko prej pošten ali celo kaže na eno vrsto tragike, ko sta spraševalec samega sebe in njegovo negiranje lastnega dela še toliko bolj opravičena. In če je ta umetnik muzik, izpovedovalec najfenomenalneje strune človeških čustev, je na vprašanje odgovorjeno spet z novim vprašanjem in takó protagonist tega začaranega kroga ne pride in ne pride do končnega odgovora, to pa mu je verjetno tudi gonilna sila, sila, ki ga vleče k ustvarjanju in doživljanju tostranstva v čisto svojem izraznem sredstvu — v tonih. Glasbeni toni in njih kolorit so postali danes v muziki spet svojevrsten odsev časa, kraja in ustvarjalca. Ta stavek je pravilo preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Tudi slovenski skladatelj se je pojavil sredi vseh teh problemov, pa še družba, iz katere je izšel in za katero gori, je postala potrošniška, kontrapezična njegovemu jazu. In skladatelj se je obrnil vase, pričel komponirati laboratorijsko glasbo, ki je njegova družba naenkrat ne razume več. Problem pripelje do tega, da iščejo kompromis med njim, kot nosilcem novih idej in njegovim avditorijem. Ker pa se v kompromisu v vsej dosednji zgodovini človeštva ni rodilo še nič vrednega, naj vztraja ta skladatelj v svojem boju za revolucijo nove glasbe.

Pri vsem tem muzikantovem delu pa se je tudi medij, s katerim operira, silno spremenil. Glasba je skozi svoj razvoj prešla iz tipične vokalne v instrumentalno, pa spet v vokalno-instrumentalno in današnja izrazna sredstva so zopet izraz njenega izvora: toni, šumi, ropot, ... elektronsko in na vse mogoče načine producirano. In družba, za katero je ta glasba pisana in izvajana, išče v tej znanstveni muziki svoj nacionalni izraz, svojo zabavo, folkloro ...

Zakaj razlika med resno, zabavno, narodno, lahko — in še ogromno izrazov, katerih vsak zase nič ne govori o kvaliteti, pozitivizmu ali celo o

kiču? Glasba je lahko dobra ali slaba. Tudi skladbe preteklosti so se obdržale (dobre!) in so propadle, jih ne poznamo (slabe!). Glasba se je v vsem svojem razvoju preselila z notnega papirja in iz koncertnih dvoran na diagramski papir in v elektronske studije.

Tudi slovenska družba se je v kontekstu obrnila od svojih trubadurjev. Del njene krivde je mogoče v njeni nevzgoji, kajti vzgoja je nujno potrebna za razumevanje kakršnekoli umetnosti nasploh. Malo je talentov, ki jim ta predpriprava ni potrebna. Danes pa, ko je naša slovenska družba organizirala eno uro glasbenega pouka v osnovnih šolah, po dve uri iste vzgoje v gimnazijah, ne moremo govoriti o kakršnemkoli pravilnem vrednotenju glasbe nasploh. In še sedaj prepričujejo in dokazujejo, da je treba v obeh osnovnih izobraževalnih organizacijah to vzgojo zamenjati z likovno izobrazbo ali pa jo celo odpraviti. Tudi koncertne poslovalnice, prireditelji koncertov, radijske hiše ... niso od svojih prvih začetkov pa do danes storile veliko za približevanje glasbe srednjemu ali nižjemu sloju svoje produktivne družbe (beri: že od vseh začetkov so koncerti zvečer ob 20.15 in trajajo vsaj 2—3 ure, z izjemo operne hiše, ki si jo časovno lahko privoščijo tudi podeželani; tudi odprava tretjega radijskega programa RTV Ljubljana, ki ves svoj program posveča resni glasbi, ob nedeljah dopoldne ...!). In še je takih mikro problemov, ki vsi po vrsti verjetno ne vodijo v en cilj, pa bi za rešitev problema, nakazanega v naslovu, morali. To so majhne poti, ki vodijo k današnji ugotovitvi o nerazumevanju muzike današnjosti. In ta družba je pripeljala svoj svet v svet snobov, nekaterih posameznikov, ki po svojem prepričanju ali entuziazmu še poslušamo koncerte, se zanimamo za slovensko avantgardno muziko in še pišemo ankete, ki naši potrošniški družbi ne prinesejo nobenih materialnih koristi.

Ob citiranih dejstvih dobimo odgovor na vprašanje o vlogi slovenskega skladatelja v sedanjem času, veliko bolj pa bi bilo zanimivo vprašanje o njegovi prihodnji vlogi, vprašanje »ali naprej, ali se še bolj vase zapreti, v svojo umetnost« pri komponiranju, muziciranju, pisanju ... In če komponirati in muzicirati v prihodnosti, kako? In del odgovora bi bil vsekakor: genialno, ker so se po dosedANJI glasbeni praksi obdržala le taka dela: najgenialnejša med genialnimi.

Mogoče bi rešili problem vloge slovenskega resnega skladatelja sredi slovenske izrazito pridobitniške družbe, ki resnega skladatelja ne potrebuje s kompleksno ureditvijo slovenskega glasbenega vprašanja in to takoj in brezkompromisno, brez odvečnega govorjenja.

DOMINIK LOGAR, Maribor

Vsak narod ima svoj duhovni obraz. K temu obrazu pa spada tudi kultura; in del te narodove kulture je vsekakor glasba.

Če naj ima torej kakšen narod lep duhovni obraz, če naj zaživi v polnosti duhovnega življenja, je potrebno, da ima čim več kulturnih vrednot, torej vse, kar dviga duha, ga plemeniti in osrečuje.

Žalostno je, če slovi kakšen narod, velik ali pa majhen, samo po tehnični, znanstveni in gospodarski plati, nima pa ustvarjalcev tistih dobrin, katere kažejo pot k Lepoti, Plemenitosti in notranji Sreči, ki so nujno potrebne vsakemu človeku, če naj bo Človek.

K tem velikim vrednotam pa vodi človeka tudi lepa glasba, predvsem resna. V njej je posebna moč. Človeka, ki jo zna poslušati in občutiti, takó prevzame, da ga dvigne v svet posebne sreče, edinstvene lepote in blaženosti, ki zveni v duši še dolgo potem, ko so že zdavnaj utihnili poslednji zvoki orkestra. Je prava duhovna hrana za rast človekove notranje moči in sreče. O tem pričajo zavzeti obrazi poslušalcev v koncertnih dvorinah. Ob poslušanju sporeda, ki jih prevzame, izžarevajo neko srečno zamaknjenost.

Srečen skladatelj, ki s svojim delom osreči toliko ljudi!

Sreča za naš narod, če je to naš skladatelj!

Uspelo mu je pokazati poslušalcem svoj in narodov obraz.

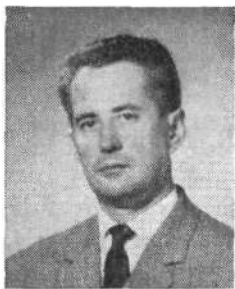
Večkrat mislim, kako lepo bi bilo, če bi se vsem našim skladateljem resne glasbe posrečilo najti pri njihovem delu svoj obraz, svojo podobo in tudi narodov obraz, narodovo podobo, kot pravi Oton Župančič:

»O, da nam je priti do svoje podobe,
i meni i tebi, narod moj!«

Kakor v literaturi, tako je tudi v glasbi: samo to obvelja, kar je napisano iz notranje nuje, iz duše globin; samo to prevzame srca ljudi in postane njihova trajna last.

Zato naj slovenski skladatelji resne glasbe skladajo, kot jim velewa srce, ne samo razum in glasbeno znanje. In našli bodo prej ali slej pot v srca ljudi. Trenutnih nerazumevanj in odklonov naj se ne strašijo kljub pridobitniški miselnosti družbe, ki meni, da resnega skladatelja ne potrebuje. Pa prav tej družbi so potrebni klicarji, ki bodo znali v samo snovnost zaverovanega človeka dvigniti tudi k duhovnim vrednotam.

Prepričan sem, da se bodo pojavljala imena naših skladateljev resne glasbe vedno pogostejše na koncertnih sporedih ne samo zaradi tega, ker so naši, temveč zaradi njihovih kakovostnih del.

VOJKO OZIM, Maribor

Če naj bo umetnost — in glasbeno ustvarjanje umetnost je — odsev in izraz določene dobe in kot taka prispevek k oblikovanju kulturnega profila nekega časa, je prav gotovo pomembno, da k temu prispevajo vsi, ki so zmožni dejansko nekaj umetniško pomembnega prispevati. Ne merimo umetnostnega prispevka, ne glede na zvrst, po nacionalnosti umetnika in velikosti ali zgodovinski pomembnosti njegovega naroda, četudi se včasih tako zdi, temveč po tem, kaj od njega ostane, ko mineta »modni krik« in hvala ali graja sodobnih ocenjevalcev. Pri tem seve ne igrajo bistvene vloge niti samo volja in posplošeno hotenje, temveč predvsem znanje in talent umetnika, njegova izrazna moč in težnja,

da ustvari takšno umetnino, ki bo preživela merila sodobnosti in postala obče človeška kulturna dobrina, ki jo patina časa ne bo zbrisala.

Vsekakor pa resnična umetnost ni nenamenska: motivirana je v umetnikovi duši in namenjena njegovemu narodu ter vsemu človeštvu. Je kritika, odmev, slika in vizija svojega časa in razmer, usmerjena v vse časovne dimenzije. Če torej v vrsti različnih umetniških izrazov in kultur ne bi imeli tudi umetnikov-skladateljev, bi bila slika tega časa zgolj torzo. Zato mi odgovor na zastavljeno vprašanje ni dvomljiv: če potrebujemo svoje pisatelje in svoje pesnike, svoje slikarje in kiparje, pa svoje igralce, skratka umetnike, ki rastejo iz naših razmer in ustvarjajo v naših razmerah, kako bi lahko dvomili, da ne potrebujemo prav tako tudi svojih skladateljev? Ne bi si upal zato pritrditi tovarišu Merkuju, ki meni, da današnja slovenska »izrazito pridobitniška družba« resnega skladatelja ne potrebuje — prej bi se vprašal, kaj delamo in kaj vse smo že storili, da spodbudimo težnjo in potrebo po konsumiranju »resne« glasbe, ne le sodobne, temveč tudi klasične! Moderni čas je tudi čas »narobe vrednot«, ko — vsaj tako kaže — celo v naši družbi včasih bolj cenijo nogometaše in popevkarje kot slikarje, pesnike in skladatelje z največjimi družbenimi priznanji. Zato menim, da sploh ne gre za to, da bi se slovenski narod v katerem koli trenutku svojega življenja lahko odrekel — denimo konkretno — svojim glasbenim umetnikom, skladateljem, temveč je vprašanje, ki je treba nanj poiskati odgovor: kako predstaviti Slovincu — sodobniku resnično sodobno umetnost, pa naj bo glasbena ali katerakoli druga, da jo bo razumel, vzljubil in spoštoval, predvsem pa, da bo sposoben ločiti to umetnost od »umetnosti«, ki nam jo od vsepovsod hrupno ponujajo in duši, kot plevel, plemenite bilke resničnih umetnostnih vrednot. V tem smislu je odgovornost naše družbe, ki teži k oblikovanju humanega, civiliziranega in kulturnega človeka, pred prihodnostjo že obremenjena s hipoteko psevdo vrednot lažne umetnosti na vseh področjih. Ali jo bomo sposobni upravičiti pred zanamci — »to je zdaj vprašanje«!

LADO PREMUR, Trst

Na Vaše nenavadno vprašanje sem precej razmišljal, kako naj odgovorim. Predvsem me je iznenadilo ter mi celo zbudilo dvom, če ga je bilo sploh treba zastaviti. Kajti zakaj neki bi mi Slovenci ne potrebovali svojih skladateljev? Ali naj nas tujci zalagajo tudi s tem »blagom«, katerega si lahko doma sami enakovrednega izdelujemo? Nikakor ne! Nočem sicer trditi, da je vse dobro in »užitno«, kar ustvarjajo naši domači skladatelji; ampak to še ni povod, da bi se jim morali odreči ter jih vse odkloniti.

Trenutno je zelo razširjena popevkarska glasba, in ker je ta kričava umetnost preplavila skoro vse dežele, je naravno, da je zajela tudi naš slovenski narod, seveda predvsem mladino. Zato je neizbežno, da morajo obstajati tudi skladatelji za to vrsto »umetnosti«. Če pa nam niso potrebni skladatelji te »plehke« glasbe, potem se lahko odrečemo tudi književnikom, likovnim umetnikom ter vsem drugim ustvarjalcem podobne cenene kulture.

In tudi če vprašanje meri na skladatelje zahtevnejše, to je simfonične, operne ter na splošno klasične glasbe, velja isto mnenje in ista trditev, da moramo biti Slovenci živi in navzoči povsod, pri vsakršnem ustvarjanju in na vseh področjih. Seveda, tudi dela teh skladateljev niso vse lepa in poslušanja vredna. So nekateri, ki si s svojo glasbo resnične vrednosti in lepote utrejo pot do priznanja ter nimajo potrebe, da jih peha navzgor, proti nezasluženi slavi in priznanju, organizirana ali celo podkupljena propaganda.

Jaz, ki pojem in sodelujem v pevskih zborih že nad štirideset let, pa vem, da so za nas Slovence v zamejstvu še posebno potrebni skladatelji zborovske glasbe, ker nas glasba ali napevi, združeni z lepimi in pomembnimi besedili, spodbuja k vztrajanju in navdušuje za vse tisto, kar nam je po krivici odvzeto in prepovedano ter nas opozarja, da smo in da moramo ostati Slovenci.

Končujem: Slovenci potrebujejo skladatelje zato, da nam ustvarjajo našo slovensko glasbo, bodisi popevkarsko, operno, simfonično, zborovsko itd., ker je tudi glasba del duševne hrane našega naroda. Toda ta »hrana« bodi čim boljša in vsem užitna.

ALOJZ REBULA, Opčine

Na Vašo anketo ne bi odgovoril, ko se ji ne bi bilo pridružilo kakšno prijateljsko spodbujanje, kateremu enostavno nisem mogel reči ne. Odgovoril pa ne bi bil iz, recimo, občutka intelektualne poštenosti: ker sem menda med anketiranci zadnji, ki ima pravico odpirati kljun o glasbeni problematiki. Moje občudovanje do glasbe — umetnosti, v kateri vidim daleč največjo možnost prodora v misterij biti,

torej največjo med umetnostmi — se namreč lahko meri edinole z mojo ignoranco o njej.

Morda si bom prislužil nekaj razumevanja za to svoje umanjkanje, če bom navedel zanj vsaj dva razloga.

Prvi razlog je morda v ekskluzivnosti, s katero me je pograbila besedna umetnost, za katero sem si moral — brez slovenskih šol za sabo — ustvariti tudi instrument, se pravi jezik.

Drugi razlog je, mislim, odločilnejši: bolj ko da bi bil iskal h glasbi, sem se je izogibal: v bistvu sem se glasbe bal.

V nasprotju z racionalno poluto, ki mi je delala besedno umetnost izrazito katartično, sem v glasbeni asemantiki dojemal misterij biti tako rekoč v njegovi čisti obliki: vnebovzetje bivanja in grozo bivanja že v čisti redukciji prešernovskega »pekla« in »nebes«. Namesto v užitek me je glasba vodila med prepade.

Toda ali sem povedal prav? Ne, motiv iz gregorijanskega koral ali Verdijev zbor z babilonskih rek na primer sta me zmožna hraniti ure, če se zabrudam vanje. Več kot katarza je to. In vendar mi je tudi ob tem kakor človeku, ki bi prekladal v rokah neki čudežni eksploziv...

Z drugimi besedami: glasba je zmožna butniti vame s pišem usodnosti, ki ga na emocionalni ravni ne doseže nič, niti religiozno doživetje. V primeri z glasbo ostaja to skoraj na ravni matematične pozitivnosti. Glasba — od nekaj udarcev na klavir do sirenskega glasu harfe, od groma orgel do zbora, zagnanega na primer v Prešernovo Zdravljico — ostaja zame najmogočnejše sporočilo od Onkraj. To je zame sporočilo, ob katerem nevidno postaja tako rekoč vidno: za takšno zretje pa so moje zenice premalo odporne.

V sonce — v tem primeru v sonce Misterija — morem gledati samo za ceno, da se pustim oslepiti.

Razume se, da mi tovrstna slepota ne grozi, če se to sporočilo odene v oblike popevkarskega festivala v San Remu.

Oprostite temu osebnemu izlivu, a bo mogoče opravičil omenjeno ignoranco; ta je objektivno pri človeku, ki se gre kulturo, komaj odpustljiva (in pri kateri tudi ne mislim ostati).

Vaše vprašanje pa — ali potrebujemo resne skladatelje in zakaj — se zame v svojem prvem delu sploh ne zastavlja. Saj bi se to pravilo spraševati se, ali sploh potrebujemo resno umetnost.

Umetniško izražanje je prav tako ena od absolutnih stalnic človeškega dvonožca kakor njegovo znanstveno ali politično izražanje. To je dejstvo, ki po mojem gre prek vseh zakajstev: ker je pač človek to, kar je.

Kvečjemu bi se lahko človek razgovoril o tem, zakaj resno umetnost — in torej v prvi vrsti resno glasbo — potrebujemo danes bolj kot kdajkoli poprej. Toda ali ne bi tudi to pomenilo udirati skozi že odprta vrata? Dokazovati namreč, da je umetnost — in glasba še posebej — poklicana, da se bojuje za ohranitev integritete človekove podobe, njegove ontološke skladnosti, v času, ki jo skuša razkrojiti takó, kakor je ni skušal še noben čas pred nami?

Sredi apoteoze stroja ostaja prav umetnost — in glasba najprej — najmogočnejši dokaz, da človek s svojo razsežnostjo v nevidno neznansko presega možnost utehe, ki mu jo lahko nudi stroj, civilizacija stroja in mistika stroja. Kaj šele mistika fičkov in supermarketov.

Pri tem je jasno, da umetniški ustvarjalec — v tem primeru skladatelj — ima samo eno izbiro: absolutno zvestobo klicu v sebi, in to ne glede na tujost, v katero ga utegne ta zvestoba obsoditi.

Neznansko veliki Beethoven ostaja v svoji oglušlosti za umetnike zvoka pretresljiv simbol.

MILKO RENER, Stara Gorica

Vi pravite, da vprašanje, ali potrebujemo slovenske skladatelje, ni mišljeno izzivalno. To Vam verjamem. Iz Merkujevih navednic pa sem razbral precejšnjo resignacijo (in celo občutek sisifovstva) glede na poslanstvo slovenskega skladatelja.

Res je, da je zadnje čase zazijal globok prepad med takó imenovano lahko in resno glasbo. Kaže celo, da je prva zasedla domala ves glasbeni pro-

stor, medtem ko se je morala druga zateči v zaklonišče, kjer je vrhu vsega prostora samo za nekatere.

Reproducirana »klasična« glasba je sicer danes preplavila glasbeni trg, a preplavila ga je kot popevka in postala potrošniška zvrst.

Potrošniška »kultura« nas omamlja in prijazno uspava, tako da postaja resna glasba naših prednikov sprejemljiva samo v stereofonskem odmevu.

Boštvo konzumstva nas duševno vznemirja le toliko, da zadostimo tistemu »primarnemu« imperativu, ki naj bi pomenil kolikor toliko hitro in nemoteno prebavljanje zaradi prebavljanja. Prišli smo že takó daleč, da se sicer zavedamo, da se pogrezamo v samih odpadkih, a nimamo več volje, da bi si poiskali kak rešilni pas. Vprašanje je sedaj v tem, ali se bomo dokončno zaležali v potrošništvu ali pa bomo našli še toliko energije, da se bomo rešili.

Ob tem človeškem razvrednotenju, ob tej človekovi duševni izvotlitvi pa se mi zdi, da mora umetnik danes bolj kot kdaj prej (in to še posebno pri nas Slovencih) opraviti važno človeško poslanstvo, sicer bo nastala strašna, nepopravljiva praznina. In skladateljeva odsotnost je prav tako neopravičljiva!

Priznam, da je za skladatelja kaj malo spodbudno, če mu ostaja partitura tako rekoč mrtva v rokah, ker je pač naletela na gluhe poslušalce, vendar mora najti nekje vero vase in slediti nekemu moralnemu oziroma izpovednemu imperativu, kakor mu sledijo umetniki drugih področij. Kajti karkoli bo kdo ustvaril, »bo pridobitev za vedno«, kot pravi stari Tukidid.

Ob tej priliki bi rad pripomnil, da smo tu »na našem koncu« precej prikrajšani, kar se tiče poznavanja slovenskih (še posebno instrumentalnih) skladb. Presneto, da ga še ni bilo ansambla, ki bi se upal predstaviti se z antologijo slovenskih avtorjev!

Osebnostno sem mnenja, da je tudi »komornost« dobra perspektiva za »avseništvo«.

JANEZ ROTAR, Maribor

Zgolj kot obiskovalec mariborskega koncertnega življenja, ki uživam ob čisti harmoniji, ne glede na stil in glasbeno obliko, naj bo npr. Gallus ali Jarnović, Lajovic ali Škerl, Respighi ali Reger, Lutosławski ali Szymanowski, slovaške božične kolede ali pa, seveda, prave slovenske ljudske pesmi — bom skušal odgovoriti na zastavljeno vprašanje.

Za narodovo kulturo, za estetski okus in raven svojih sodobnikov in svojega ljudstva je glasbeni ustvarjalec po svoji vlogi in današnji odmevnosti oziroma možnosti sprejemanja njegovega dela pravzaprav najbližji pisateljevi vlogi. A dandanašnji bi morala biti skladateljeva vloga še aktivnejša in, žal, tudi bolj ljudsko razsvetljevalna, čeprav se mi v zvezi z estetskim ta beseda že sama po sebi upira. Pri »žal« mislim namreč na ljudstvo in na tiste dejavnike, ki so njegove glasbeno estetske zahteve oziroma okus pritirali na tako nizko stopnjo, kot ni bila menda še nikoli.

To je raven nekdanjih forštatskih (ne naših) gasilskih vesellic in oštarijskih zabav ter njihovih glasbeno konsumnih potreb. Prav porazno se čuje, ko pri nas posamezniki dandanes v pismih radiu in dnevniku zahtevajo še več tako imenovane narodnozabavne glasbe, izjavljajoč, da bi jo želeli poslušati od jutra do noči. Že pred vojno so se rojevali razni glasbeni spački takšne glasbene ravni in mizerne besedne osnove ali spremljave, a vsaj niso imeli dostopa v radio. Danes jih oživljajo na isti duhovni oziroma vsebinski siromaščini in iz nekdanjih gostilniških programov so prodrli na široko v radio in na televizijo. Kaže, da je to povezano tudi s tem, da se socialna vloga mesta in predmestja v svetu in polagoma tudi pri nas zamenjmeta, a pri tem, žal, ni prišlo do potrebnega prevrednotenja. Kajti naša sredstva masovne zabave so marljivi utrjevalci te ravni.

Radi sicer trdimo, da je vsega tega kriva komercializacija. Deloma je to res, saj ti masovni mediji dan na dan ponujajo trakove konservirane narodnozabavne in podobne glasbe, večinoma s skrajno siromašnimi in tudi nesmiselno se ponavljajočimi besedili, pri tem pa se ne vprašujejo, kako s tem vzgajajo estetski okus in zahteve najširšega kroga poslušalcev.

Toda vzrok za rojstvo in naglo bohotenje te sorte glasbe je v resnici drugačne, nekomercialne narave.

Prvič. Ta glasba, ki naj bi razvijala tudi nekakšno zavest o lastni narodnosti, njeni samobitnosti in vrednosti, se je jela razvijati v letih intenzivnega političnega centralizma in jugoslovanskega integralizma, tudi pogostnega zanikanja marsičesa tistega, kar je narodno. Torej za potrjevanje zavesti o naši drugačnosti, alpski samosvojesti, tistem, kar nas lahko obvaruje pred grozečo utopitvijo v večini. In za kompenzacijo neizživetega narodnega čustvovanja ter proti omenjeni bojazni je bila ljudstvu dobrodošla tista vrednota, ki mu je bila ponujana, čeprav je bila zgolj nadomestek in quasi-narodna. Skoraj enak razvoj, le brez alpsko analognega slepila ali tradicionalne slovenske sanje, lahko v tem času in tudi danes opazamo pri drugih naših narodih in pri njihovi masovni glasbeni kulturi, s katero ni prav nič bolje kot pri nas. Komercializacija pa je nastopila potem, ko so ji čustva pripravila zares ugodna tla.

Drugič. Redki naši folkloristi, ki se ali so se v tem času ukvarjali z izvirno ljudsko melodiko in pesmijo, so utegnili premalo uveljaviti ustrezne kriterije, deloma pa so bili prostorsko in žanrsko tudi preveč enostranski. Iz slovenske ljudske zakladnice so preradi nudili le tisto večno tožljivo, nostalgичno »jamranje« nekdanjega slovenskega človeka. In zato so današnji piskači na klarinetu z živahnim ritmom, ne glede na to, da so namesto belega kruha nudili zgolj ovsenjak, ki ga je jel zaraščati slak, ljudem nudili na videz vendarle nekaj bolj svetlega, veselega in spodbudnega.

In analogno se lahko vprašamo, ali razne moderne orglarje in njihove sestave, ki se mučajo s starimi melodijami in manirami iz resne svetovne glasbene zakladnice, ne poslušamo z veseljem v veliki meri ravno iz nekakšne nostalgije po čisti harmoniji?

Naj sklenem z mislijo, da zna tudi slovensko ljudstvo ločiti ne le po privlačnosti, marveč tudi po estetskih lastnostih. Iz glasbenega sveta mi je za to dokaz poleg drugega npr. samospjev »Samo en cvet«, ki je preživel večino bojevnških pesmi svojega časa in ga po častitljivi priljubljenosti smemo omenjati skupaj z »Zdravljico« in številnimi drugimi umetnimi samospevi in zbori, uglasbenimi ob umetniško nedvoumni literarnih besedilih.

SMILJAN ROZMAN, Ljubljana

Ali potrebujemo svoje skladatelje?

Vprašanje je relativno. Težko je tudi dognati, kdo jih potrebuje in kdo ne. In pa tudi, kdo smo tisti »MI«, ki naj bi jih potrebovali. S kosom kruha je lažje. Brez dvoma, kos kruha potrebujemo vsi. S skladatelji pa je tako. Tudi brez njih se da živeti, kakor tudi brez pisateljev, slikarjev, baleta in drugih nerentabilnih poklicev. Lahko bi živeli tudi brez univerze, lahko bi imeli le polovico današnjih šol, čeprav jih nimamo dovolj in se moramo zatekati k samoprispevku, na katerega pred leti še pomisliti nismo smeli. Spomnim se na predolimpijski čas pred leti, ko so Jeseničani želeli s samoprispevkom omogočiti odhod naše alpske reprezentance na olimpiado, vendar so baje to spodbudo politični forumi kategorično odklonili. No, ti Jeseničani so verjetno potrebovali naše alpske reprezentante na olimpiadi, čeprav so dobro vedeli, da ne bo nihče od njih prinesel domov kolajne. Tudi koristi bi ne imeli od njih nobene. Vsaj materialne ne. Nasprotno, želeli so žrtvovati zanje svoj težko prisluženi denar. Vendar so jih kljub temu »potrebovali«. Zakaj? Morda zato, ker bi bili nek simbol njihovega vsakdanjega prizadevanja, dela in prizadevanja za nečim boljšim. Pa čeprav je le redko kdo med njimi v mladih letih stal na dilcah, kaj šele tekmoval. Naši olimpijci takrat niso šli na olimpiado, denar je ostal v žepih samoupravljalcev in ostali smo živi in zdravi. Takó še zdaj ne morem odgovoriti na vprašanje, ali smo potrebovali takrat olimpijce ali ne.

S skladatelji pa je nekaj podobnega. Morda se bo našla skupina entuziastov, ki bi želela s samoprispevkom omogočiti delo naših skladateljev, ki bi jih potrebovala. Kdaj in kako se bo to dogodilo, ne vem. Lahko pa bi se. Morda bi tako kupili tudi orgle za Filharmonijo in zamenjali škripajoče sedeže, ker je tudi to neke v zvezi s skladatelji. Skladatelji pa morajo tudi živeti od svojega dela. Načelno naj bi se ne ukvarjali z administrativnimi posli, ampak naj bi pisali note, tako da bi naši orkestri lahko izvajali njihove stvaritve. Skladatelj, ki preživi osem ur v šoli kot pedagog ali pa kot direktor Filharmonije, kot urednik radijskih glasbenih oddaj, bo stežka sédel za klavir in začel skladati. Pravi skladatelj naj bi skladal, torej bi moral biti v svobodnem poklicu. Moral bi imeti možnost, da svoje skladbe proda. Kam? Filharmoniji, radiu in televiziji, morda še komu. Te ustanove pa bi morale imeti dobro voljo, morale bi skladatelje »potrebovati« in imeti bi morale za to denar. Tega pa nimajo nikoli dovolj. Naši skladatelji pa kljub svojim službam skladajo, toda večina njihovih stvaritev leži v predalih. Znan skladatelj mi je rekel nekoč, ko sem mu predložil scenarij za balet: »Poslušaj, ne morem napisati glasbe zanj. V predalu mi ležijo tri opere, dva baleta, da o drugih skladbah ne govorim.« Če je takó tudi z drugimi skladatelji, verjetno skladateljev ne potrebujemo. S slikarji in pisatelji je nekoliko lažje. Morda zaradi tradicije, morda tudi zaradi specifičnosti dela. Saj je znano, da je pri ustvaritvi knjige pisatelj najbolj poceni.

Kljub vsemu, če bi hotel biti skladatelj v svobodnem poklicu, bi le s težavo životaril. Kajti svoboden umetnik je v naši družbi brez mnogih

pravic, čeprav ima iste dolžnosti kot drugi državljani, čeprav je tako imenovani neposredni proizvajalec. Noben sindikat ga ne štiti, v nobeni trgovini ne more najeti posojila za navaden električen štedilnik, ker mu pač ne verjamejo, da bo lahko plačal. (To se je lahko zgodilo še pred dvema letoma.) Tudi če je poklican na orožne vaje, ne dobi nobene odškodnine, kar je pri državljanih, ki so v delovnem razmerju, samoumevno. Seveda mora državljske dolžnosti prav tako v redu opravljati kot vsak drug državljan. Od plačanja davkov do obrambe domovine. In tudi če proda svoje stvaritve, čaka, kljub računalnikom ali pa prav zaradi njih, vedno dalj časa na svoj honorar. Tudi po nekaj mesecev, celo let. Medtem pa državljani v delovnem razmerju morajo po zakonu dobiti osemdesetodstotno plačo. Tako je svoboden umetnik izročen dobri ali slabi volji svojih delodajalcev. Marx bi rekel, da je mezdni delavec brez vsakršnih samoupravnih pravic. Včasih ne more zagovarjati celó svojega dela, temveč se mora sprijazniti, da pač ni dobro, brez vsakršne razlage zakaj ni dobro in kaj bi bilo treba popraviti.

Tako nekako je tudi z našimi skladatelji. In če to vse skupaj razčlenimo, skušajmo priti do ugotovitve, ali potrebujemo svoje skladatelje ali ne? Ne vem, kaj bi odgovoril, vendar vem, da jih drugi narodi potrebujejo, če ne, bi jih ne imeli in bi se ne hvalili z njimi po svetu. Mi pa morda potrebujemo trenutno kaj drugega, bolj važnega in lahko živimo v upanju, da bodo prišli nekoč tudi skladatelji na vrsto, skladatelji z vsemi drugimi nerentabilnimi poklici.

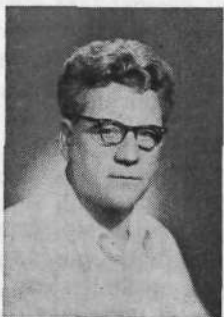

ALOJZIJA SCHWEIZER, Ljubljana

Najprej ne morem zamolčati, da me je Vaše vprašanje prav tesnobno prizadelo, čeprav sem, so-deč po časopisnih člankih o opuščanju slovenskih glasbenih ustanov, zlasti na Štajerskem, slutila to že nekaj let. Podoben vtis je napravila name kulturna kronika decembra lani, med odmorom javnega komornega koncerta v radijskem studiu 14, ko so govorili o skoraj bednem stanju naših reproduktivnih glasbenikov. Jasno, če kdo izpodriva ustvarjalce kakšne glasbe, in pri nas očitno resne glasbe, je reproduktivni glasbenik seveda odveč. — Tu lahko navedem konkreten primer za zaviranje resne glasbe pri nas. Imeli smo edinstveno oddajo domače in tuje resne glasbe ob nedeljah dopoldne na tretjem programu RTV, ki je trajala nepretrgano od 1966. leta do 1. maja 1971. Naenkrat, kot bi treščilo z jasnega, brez vsake predhodne napovedi, so oddajo odpravili, namesto nje pa uvedli neko Paletto zabavnih zvokov, nekaj popevk, mislim tudi nekaj jazza in podobnih zvrsti piskajočega in hrumečega trušča, ki se imenuje moderna glasba. Naš moderni komponist (ne bom ga omenila) je v nekem komentarju za radijsko prilogo Dela zapisal: Ljudje, moderni glasbi se morate privaditi. Ej, dragi moderni, namreč supermoderni komponist, nikoli! Dve področji sta na svetu, ki jima ne moreš ukazovati, ljubezen in glasba. Ljudje ljubimo glasbo, ki je spon-

tano lepa za uho in dušo, ne pa tisto, ki se ji moramo šele privaditi... Plemenito oddajo nedeljskih dopoldnevov so pozneje prestavili na sobotni večer. Toda to ni več isto. Sobota je najbolj truden dan v tednu, ljudje niso toliko razpoloženi za pravilno dojetje glasbe, in kar je glavno, mladine ob tem času ni doma, ne sliši, kar je večno lepo. S tega vidika je tudi razumljivo, da že v mladosti zgreši smisel za resno glasbo. Nikakor pa s tem ni rečeno, da današnja mladina ne bi marala resne glasbe, samo ob pravem času ji jo je treba ponuditi. O tem ne bom odločala, pristojni forumi že vedo, bolje kot jaz, kdaj bi bil čas za mladino. — Zdi se mi, da je pri nas le malo premalo resne glasbe na vseh radijskih in televizijskih programih, moderna, plehekjša glasba jo dobesedno duši.

Tako pridemo neizbežno do tistega težkega, za sicer kulturno slovensko ljudstvo ponižujočega vprašanja: Ali potrebujemo svoje skladatelje in če jih, zakaj? Koliko bridke negotovosti je v tem vprašanju! Vsekakor potrebujemo naše skladatelje, na vsakem koraku. Toda treba jih je krepkeje gmotno podpreti in njihova dela malo več izvajati. Saj poznate tisto — za malo denarja malo muzike. Bolj banalno je povedano, toda resnično. Kje pa lahko izhajamo brez lepe resne glasbe? Ne na koncertih ne v gledališču ne v cerkvi, niti na zadnji človeški poti, na pogrebu. Od rane mladosti, skozi vsa obdobja težkega ali lahkega življenja, do smrti in po njej bo potreben resen skladatelj. Kot drugod po svetu tudi pri nas.

FRANJO SMERDU, Ljubljana

Če se človek zaveda, da je skladatelj bistven in nepogrešljiv član ustvarjalne elite kakega naroda, se tudi za hip ne bo obotavljal, da pritrdilno odgovori na zastavljeno vprašanje. Teže je odgovoriti zakaj. Saj bi se prav tako lahko vprašali, zakaj so narodu potrebni pesniki s svojo, glasbi tako sorodno govorico ali pa — denimo — upodablajoči umetniki s svojo nemo, zato pa nič manj zgovorno umetniško

govorico. Glasba je bila že pomemben del antične kulture, saj je izvirala iz žive potrebe antičnega človeka po transcendentalnosti, pomagala mu je spoznavati globine človeške duše in mu ostrila duhovne moči. S časom je vse globlje predirala v zavest človeške družbe in je v najpomembnejših stvaritvah zadnji, nedoumljivi izraz človekovega mišljenja, hotenja in čustvovanja.

Človek se je po napornem delu že od nekdanj rad predajal omamljivemu čaru glasbe. Petje in piščal sta mu sladila in lajšala življenje, trobente so ga podžigale k junaškim dejanjem, strune so mu pomagale, da je izpovedoval stiske svojega srca. Po Beethovnovih besedah je »glasba višje razodetje od vse modrosti in filozofije«. In takó gre preprostemu človeku prednost v podoživljanju glasbenih doživetij.

Sploh pa je glasba stvar srca. Prevzema nas in gane, in to je pomembnejše od še tako dognanih muzikoloških obravnav. In naloga skladatelja? Po Robertu Schumannu je umetnikov poklic razsvetliti globino

človeškega srca. In če je glasba za prozaika akustičen pojav, za teoretika problem melodije, harmonije in ritma, je za vsakogar, ki jo resnično ljubi, prebujenje in izpolnjevanje vseh sanj, ki jih sanja sleherno človeško srce v svojem hrepenenju po večni lepoti...

Sodoben skladatelj ne more gledati na svet, v katerem živi, le iz svoje delavnice, ki je po besedah glasbenikov samih kaj pogosto bolj kraj transpiracije kakor inspiracije. Najmočnejše vtise, ustvarjalne ideje in snov za oblikovanje glasbenih misli daje le neposreden stik z življenjem samim. V valovanju sodobnih glasbenih tokov se zdi, da je trdno sidrišče glasbenega ustvarjalca v zavestnosti umetnikove osebnosti kot biološke enote njegove narodne pripadnosti, v zavestnem oblikovanju dane glasbene folklore; osebnosti, proste vplivov tujih kulturnih hotenj, proste provincializma in odprte sodobnim problemom glasbene ustvarjalnosti, poglobljajoče se v neizčrpno bogastvo ritmov, melodične razgibanosti in domiselnosti, teh trdnih temeljev in zidakov veličastne glasbene stavbe; globoko vkopane v samosvojosti svojega naroda; ohranjajoče vso neskaljeno lepoto neposredne, neskažene preprostosti narodnega melosa, vpletenega v izrazje sodobnega glasbenega ustvarjalca, ne da bi se le-ta odtujil tokovom srednje evropske glasbene kulture.

Kakor v slikarstvu, pesništvu, leposlovju nasploh, da ne govorim o likovni umetnosti, je tudi slovenskemu skladatelju na stežaj odprta neizčrpna zakladnica slovenske narodne samosvojosti, ki se mu razodeva ne le v narodni pesmi, marveč v življenju slovenskih ljudi nasploh; v njihovih šegah in navadah, v njihovi zgodovini, v delih njihovih pesnikov in ustvarjalcev. Imamo, postavim, libreto za Tavčarjevo »Visoško kroniko«. Kaj vse bi nam mogel povedati glasbenik velikega formata in nam naslikati čudovito, grozljivo in hkrati veličastno muzikalno podobo ljudi in pokrajine, časa in dogajanja. Notranjska, Panonija, pohorski gozdovi in pesem klopotcev v Slovenskih goricah, Kozjak in vsi ti naši ljudje s svojo veselo in žalostno pesmijo od zibeli do groba. In ne nazadnje simfonija punta, trpljenja, potujčevanja, revolucije in zmage; ne deklarativno, akademsko, marveč preprosto, iztrgano iz srca umirajočega v boju za njegov in naš lepši jutrišnji dan. Preprosto, neposredno, resnično, neizumetničeno, razumljivo in sprejemljivo za vsakogar, ki ga je rodila ta iztrpinčena, pa še v svojem trpljenju tako čudovito zasanjana zemlja slovenska. Kje si, slovenski skladatelj, da nam zapoješ pesem, ustvariš simfonijo in opero, da bo ljudstvo, žejno in potrebno tvoje orfejske govorce, v zamaknjenem pričakovanju prihajalo v tvoj hram umetnosti, kjer mu bo v preprosti in vendar genialni govorici zazvenela struna njegove lastne bitnosti, ti pa mu boš poleg svoje ljubezni poklonil še čut in ponos, da pripada velikemu in ne majhnemu narodu?

To pa je le del velikega poslanstva slovenskega skladatelja. George Bernard Shaw je v svojem delu »Zdravnik na razpotju« zapisal: »Verujem, da nas bo vsega hudega rešila večna lepota in poslanstvo umetnosti...« Trdno verujem, da bodo slovenski ljudje nekoč doživeli uresničenje tega poslanstva, in to nemara prav v slovenski glasbeni ustvarjalnosti.

MIHAELA ŠARIČ, Ljubljana

Malo preden sem prejela Vaš cenjeni dopis, sem brala v tujem tedniku članek z naslovom »Umetnost kot sredstvo kriminalterapije«. Najdlje se pisec zadržuje ob glasbi kot najbolj učinkovitem terapevtskem sredstvu. Citiram: »Glasba ima neznansko važno kulturno nalogo, ki pa je, žal, le redkokdaj dovolj resno upoštevana. Človeka prazgodovinske dobe je glasba pripeljala do dostojanstva družbotvornosti.«

V tej zvezi se spominjamo osebnosti, kot biblijskega Jubala in Orfeja, ki so s pomočjo glasbe ukrotili divjost v ljudeh in zvereh. »Da je tudi Shakespearu bila znana ,sladka oblast glasbe«, o tem pričajo njegovi verzi v ,Beneškem trgovcu«:

... saj najbolj topo, trdo in besno nprav
vsaj za trenutek godba spremeni.

Človek, ki nima v sebi muzike,
ki ga ne gane sladkih zvokov sklad,
je zrel za izdajo, za razboj in hlimbo,
vzgibi duha so temni mu kot noč
in čustva so mu mračna kakor Ereb.
Nanj se zanesti ni.«

»Tisti instinkti v človeški notranjosti, ki ga tirajo v napadalnost in proti katerim se je treba vseskozi boriti, ki morajo biti v človekovi naravi stalno potisnjeni nazaj, so izdajstvo, morilska strast in poniglavost, tisto pa, kar se jim upira ter jih premaguje, je ,muzika v človeku, notranja vodnica njegova«. Če pa je notranje vodstvo muzike preslabotno v človeku, tedaj bruhnejo razdirajoče sile v njem na dan. Terapija sestoji iz stimuliranja vodilnega procesa muzike v človeški notranjosti, in sicer z muzikalno dejavnostjo. Vendar je treba poskrbeti, da bo ta dejavnost zavestna, in skrbno je treba izbirati le take skladbe, ki so nastale iz navdiha. Skladbe, ki potekajo iz drugačnega vira — opozarjamo na moderni beat in underground glasbo — niso primerne za terapijo, ker namesto da bi mirile človeka, aktivirajo v njem obstoječe napadalne sile. Klasična muzika je porojena iz etične zakonitosti človeškega bistva (jaza) in kot taka aktivira etične sile jaza, ki so v naravi hudodelca očitno preslabotno razvite.«

Na vprašanje: Ali potrebuje slovenska družba resnega skladatelja, naj odgovorim z nekaterimi citati slovitega dr. Alberta Schweitzerja, ki bodo v zvezi z navedenim dovolj jasno osvetlili ta problem. Že pred desetletji je dr. Schweitzer zapisal: »Sodobnemu človeku grozi nevarnost, da izgubi svojo človečnost.« In danes? Koliko je sploh še človeškega na svetu? Časopisna poročila so grozljiva. »Zgodovina naše dobe,« pravi dr. Schweitzer, »je dosegla tolikšno mero nespameti kakor še nobena pred njo. Zgodovinarji prihodnosti jo bodo nekoč razčlenjevali v posameznosti ter preizkušali

ob nji svojo učenost in nepristranost. Vendar velja zanjo za danes in za vse čase edino ta razlaga, da nismo imeli nič zoper *kulturo brez etosa*. »Kdor z etično-radostnim odnosom priznava svet in življenje, gleda s skrbjo in upanjem na razvoj človeka in človeštva v prihodnosti. Če se otresemo take skrbi in upanja, obubožamo, če smo jima radevolje predani, smo v sebi bogati.«

Mislim, da je dovolj jasno povedano, da ne naša ne katera koli druga kultura ne more pogrešati resnične umetnosti. Spoštujmo resne skladatelje, ki jih imamo, in podpirajmo jih!

SKLEPNA BESEDA UREDNIŠTVA

Med našimi anketami o problemih slovenske glasbe je pričujoča naj-obsežnejša, kar zadeva število sodelujočih (vprašanje smo poslali 34 skladateljem, torej se jih je odzvala tretjina, in 31 poslušalcem, se pravi, da jih je odgovorila polovica), zato je, vsaj na videz, najbolj pisana: splet mnenj in sodb razkriva kar dovolj bistvenih potez našega glasbenega vsakdana, hkrati pa je zanimiv pregled »trenutnega« razpoloženja slovenskih ustvarjalcev in njihovega občinstva. Seveda bi bila lahko podoba še bolj pestra, saj smo pri izbiri povabljenih ljubiteljev samo tipali in je jasno, da še zdaleč nismo zajeli vseh plasti, torej tudi ne vseh možnih razlag ter dejstev, s katerimi bi bile razlage podprte. Enake, če ne še hujše vrzeli dopuščajo kajpak odgovori skladateljev; pisali smo sicer vsem, ki s svojim opusom ali ustvarjalno vnemo vzdržujejo raven naše današnje glasbene literature, žal pa se jih je oglasilo premalo za sklenjen razgled po morebitnih odnosih med umetnikom in narodom.

Kljub temu ponuja anketa nekaj trdnih izhodišč za razmišljanje o sodobni slovenski »resni« glasbi, njenih zagatah, hotenjih, vplivih, poteh, dolžnostih in ovirah. V odločilnih točkah so si odgovori večidel zelo blizu, skoraj istovetni so, poudarjajo iste okoliščine in ista prepričanja, opozarjajo na zelo sorodne probleme — vsaj znotraj obeh skupin, med skladatelji in med ljubitelji. Tudi primerjava osnovne, pravzaprav aksiomatične, vrojene odločitve, ki jo je kot izhodišče ali za sklep terjalo naše vprašanje, ne dopušča dvomov in kaže le naravno razliko med ustvarjalci in uživalci glasbe. Prav tu pa se odpira pogled v osebna doživljanja, o katerih (vsaj za naše občinstvo) ne vemo domala ničesar, čeprav so, še celo za skladatelje, nadvse pomembna in poučna. Ne kot napotek, kot spoznanje.